

Plattelands
Ontwikkelings
Programma
Regiebureau

Wat een boer niet kent, weet 'ie niet

Publieksversie Jaarverslag 2019

over de uitvoering van het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2014-2020

Samenvatting

Dit jaarverslag gaat over de uitvoering van het Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP) in 2019. Het programma draagt bij aan de ontwikkeling van het Nederlandse platteland door een concurrerende, duurzame en innovatieve landbouw te stimuleren én de biodiversiteit te versterken. En maatregelen voor de versterking van het platteland met betrekking tot milieu, klimaat, water en LEADER. De derde POP-periode loopt formeel van 2014 tot en met 2020 met een uitloop naar 2023; het totale subsidiebedrag is 1,6 miljard euro. Inmiddels wordt gesproken over verlenging van die periode met een of twee jaar. Daarvoor zal ook extra geld beschikbaar komen.

Het jaarverslag beschrijft de voortgang van het programma per thema. Interviews met POP3-begunstigden en mooie beelden laten zien hoe POP3 bijdraagt aan een vitaal platteland, waar boeren investeren in een duurzame en innovatieve landbouw en een goede boterham verdienen, burgers en boeren met elkaar in verbinding staan en we met z'n allen genieten van een prachtige natuur en biodiversiteit.

Inhoud

Samenvatting	2
Voorwoord	5
POP in het kort	6
Voortgang POP3	7
Interview: Win-win-win bij vrijwillige kavelruil Hardenberg	8
Thema 1 Versterken van de agrarische bedrijfsstructuur (investeringsmaatregelen en jonge boeren)	12
Infographic: Jonge landbouwers-regeling (JOLA)	16
Thema 2 Samenwerking voor innovatie	17
Interview: Dit scheelt werk en is goed voor het welzijn van de koeien	19
Thema 3 Verbeteren milieu en klimaat	23
Interview: Kansrijke vergroening in het nieuwe GLB	25
Thema 4 Verbeteren van waterkwaliteit	29
Interview: Boeren enthousiast over verbetering bodem- en waterkwaliteit	31
Thema 5 Stimuleren van lokale initiatieven (LEADER)	35
Interview: Coöperatie Gedeelde Weelde blijft groeien	37
Communicatie	42
Colofon	46

In de winkel Gedeelde Weelde kun je producten van boeren en producenten uit de regio Zuid-Limburg kopen.

Gember
12,50
kits

pepers
0,35
24/10

Limburg
IT
8,-

Knoflook
Paris
0,90
3/1

Knoflook
€ 0,90/stk

Voorwoord

Bij het schrijven van het voorwoord over ons jaarverslag 2019 is het onmogelijk niet stil te staan bij de actualiteit van COVID-19. De samenleving en economie verkeren momenteel in grote onzekerheden en velen maken een ongekend moeilijke periode door. Overheidshulp is op veel fronten ingezet of wordt, ook in het kader van het Plattelandsontwikkelingsfonds, verder overwogen. 2019

was met dat voor ogen in veel opzichten een overzichtelijk jaar. Er is in goede samenwerking tussen Rijk, provincies, waterschappen, RVO.nl en andere partijen veel bereikt en we komen steeds dichterbij de doelen van het programma. Niet in de laatste plaats door de niet-aflatende inzet van zeer betrokken medewerkers bij alle partijen.

In het jaarverslag leggen we verantwoording af over de besteding van de Europese en nationale middelen. Dat doen we door het cijfermatig beeld te geven, de betekenis daarvan te duiden en initiatiefnemers van projecten aan het woord te laten.

In 2019 zijn de resultaten van het programma steeds zichtbaarder geworden en is er veel aandacht gegeven aan het delen van die

resultaten. Bijvoorbeeld tijdens de Netwerkconferentie POP3 onder de titel 'Wat een boer niet kent...' en de themanummers over klimaat, bodem en biodiversiteit die in 2019 zijn verschenen.

Ook zijn de resultaten van de tussentijdse evaluatie van het programma beschikbaar gekomen, waaruit lering is getrokken voor de nog resterende POP-periode en het toekomstige GLB. De samenhang tussen grondgebonden en niet-grondgebonden maatregelen is afgelopen periode eveneens versterkt door een intensievere samenwerking.

Flinke stappen zijn gemaakt in de inhoudelijke voortgang van het programma. Het is ons gelukt om bijna het hele beschikbare budget om te zetten in concrete subsidietoezeggingen.

Naast de aandacht die nodig was van alle partijen voor het huidige programma, is er met elkaar flink geïnvesteerd om kennis en ervaring vanuit het huidige programma te benutten bij de vormgeving van het toekomstige GLB en de inmiddels noodzakelijke transitieperiode.

Ik wens u veel leesplezier.

Ger de Peuter
Directeur Regiebureau POP

POP in het kort

Vitaal platteland

Nederland geeft met het Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP) invulling aan het Europese plattelandsbeleid. Het draagt bij aan de ontwikkeling van het Nederlandse platteland door een concurrerende, duurzame en innovatieve landbouw te stimuleren én de biodiversiteit te versterken. Het derde programma (POP3) loopt formeel van 2014 tot en met 2020. Gedurende de looptijd gaat er ruim 1,6 miljard euro overheidsgeld naar POP3. Inmiddels wordt gesproken over een verlenging van die periode met een of twee jaar. Daarvoor zal ook extra geld beschikbaar komen.

De twaalf provincies en het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) dragen samen zorg voor de uitvoering van het programma. LNV is eindverantwoordelijk. Het Regiebureau POP ondersteunt bij de implementatie en de begeleiding van de uitvoering van het POP3. De Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) fungeert als betaalorgaan.

Thema's POP3

Het Nederlandse POP3 richt zich op vijf thema's:

1. [Versterken van de agrarische bedrijfsstructuur \(investeringsmaatregelen en jonge boeren\)](#)
2. [Samenwerking voor innovatie](#)
3. [Verbeteren van milieu en klimaat](#)
4. [Verbeteren van de waterkwaliteit](#)
5. [Stimuleren van lokale ontwikkelingen op het platteland \(LEADER\)](#)

Openstellingen

Het totale subsidiebedrag wordt uitgegeven door ieder jaar een deel beschikbaar te stellen. Dit gebeurt via openstellingen, waarbij de doelgroep een subsidieaanvraag kan indienen voor een bepaald type project. Schematisch ziet dit proces er als volgt uit:

Voortgang POP3

In 2019 heeft het programma duidelijk vorm gekregen. Het bevindt zich in een fase waar de resultaten van POP3-projecten steeds duidelijker zichtbaar worden. Die resultaten en ervaringen lenen zich vaak voor een bredere toepassing in de praktijk. In dit stadium gaat daarom veel aandacht uit naar het delen van opgedane kennis en ervaringen, zodat ze goed op het boerenerf terechtkomen.

Eind 2019 is ruim 91% van het beschikbare Europese budget betaald of toegezegd. Dat is een flinke stijging ten opzichte van vorig jaar. Eind 2019 is van ruim 8.500 aanvragers de subsidieaanvraag gehonoreerd ten opzichte van ruim 4.000 vorig jaar. Hiermee is een behoorlijke basis gelegd voor een goede uitvoering van het programma en het behalen van de doelstellingen van POP3. Daarmee is 9% van het budget nog niet vastgelegd. Met de aanvragen die nog in de pijplijn zitten bestaat de verwachting dat het budget volledig benut kan worden.

In 2019 is er een tussentijdse evaluatie van het programma uitgevoerd, zie ['Hoofdpijnen tussentijdse evaluaties'](#).

■ Betaald

Dit betreft tussentijdse betalingen of eindbetalingen aan de subsidieaanvrager.

■ Toegezegd

Subsidieaanvraag is gehonoreerd en project is in uitvoering.

Bedrag is gereserveerd om de projectkosten te kunnen betalen als aan de voorwaarden is voldaan.

■ Niet vastgelegd

Ingediende subsidieaanvragen, waarvoor het traject van beoordeling loopt, en een klein restant.

Figuur 1 Overzicht uitputting ELFPO-budget per 31 december 2019

Interview

Win-win-win bij vrijwillige kavelruil Hardenberg

Alles in dit kavelruilproject liep goed, constateert projectleider Harry Roetert, van Stichting Stimuland die zich sterk maakt voor een vitaal platteland. Niet alleen Stimuland, ook boeren en burens zijn tevreden over dit project in Hardenberg.

Harry Roetert (links), Seine Grefelman (midden) en Johan Slatman (rechts) namen deel aan een ruilverkavelingsproject in de regio Hardenberg.

Vrijwillige kavelruil in de regio Hardenberg

In 2017 startte met POP3-geld in de provincie Overijssel het project Vrijwillige kavelruil. Looptijd: 2 jaar. Doelen:

- 90 hectare grond vrijwillig ruilen; is uiteindelijk 130 hectare geworden!
- Grotere huiskavels, minder veldkavels en in sommige gevallen een betere waterhuishouding.
- Lagere kosten voor agrariërs.
- Meer mogelijkheden voor agrariërs om zich richting kringlooplandbouw te ontwikkelen.
- Minder landbouwverkeer op de weg en daarmee een betere verkeersveiligheid.

Zie ook de [video](#) op het Youtube-kanaal van Stimuland.

Met 130 hectare vrijwillig geruilde kavels ten noorden van Hardenberg is het oorspronkelijke doel van 90 hectare meer dan gehaald. En dat binnen de voorgenomen termijn van twee jaar. Waarom liep het hier zo lekker?

Roetert: “Dat is vooral de verdienste van de kavelruilcoördinator, Seine Grefelman. Met 49 grondeigenaren was het nogal een puzzel die moest worden gelegd.” Goede ondersteuning vanuit het gebied zelf is ook essentieel: medewerking van de gemeente, maar ook van een speciale commissie van personen die het gebied en de historie goed kennen.

Aanleiding was, zoals zo vaak, losse eindjes uit een vorig ruilverkavelingsproject. “Grond die bij een vorige kavelruil net buiten het gebied viel, hebben we in deze ruil wél meegenomen.”

POP betaalt de puzzel

Voor het leggen van de puzzel is de POP-subsidie bedoeld. Een van de POP-thema's is het versterken van de agrarische bedrijfsstructuur. Ook de gemeente Hardenberg heeft bijgedragen. De eigenaren betaalden de notariskosten van de grondoverdracht.

Rijke oogst

Meer huiskavels, grotere huiskavels, minder veldkavels, een betere waterhuishouding, lagere kosten voor de boeren, meer mogelijkheden voor kringlooplandbouw, een betere verkeersveiligheid en meer toerisme en natuur. Dat is de oogst van dit project.

“Sommige boeren hadden stukken land 13 kilometer van de boerderij. Daar ga je geen koeien weiden, hooguit wat jongvee. Meestal gebruiken boeren zo'n perceel voor maïs. Door grotere en meer kavels aan huis te creëren, bij de boerderij, ontstaat winst aan alle kanten. Er komt een groter oppervlak om melkkoeien in de wei te laten lopen. Dat stimuleert

kringlooplandbouw; er is minder krachtvoer en kunstmest nodig. Het scheelt de boer ook kosten en arbeid. Hij hoeft geen gras van elders de stal in te halen, hij hoeft niet op pad om ver weg een perceel te bewerken. Bovendien is er meer ruimte voor vruchtwisseling”, somt Roetert de voordelen op. Een aantal boeren heeft op de samengevoegde percelen de watergangen verplaatst, waardoor de aan- en afvoer van water verbeterd is. Voor de omgeving is de kavelruil ook gunstig. Het scheelt voor scholieren en plezierfietsers als er op smalle landweggetjes minder verkeer van maishakselaars en zware wagens is.

Rogge-akker voor de bakker

Een van de 49 deelnemers aan de ruilverkaveling is Johan Slatman, van bakkerij Slatman in Ane. Hij teelde op een perceel van 1,2 hectare Sint Jansrogge, een oud roggeras, waarvan hij het meel gebruikt in zijn bakkerij. Dat perceel was erg nat. In deze kavelruil schoot er vlakbij de bakkerij een incurant stuk land over, met rare hoeken, maar wel droger. “Die 1,5 hectare heb ik gekocht en daarop teel ik nu de rogge.”

Van het oude perceel heeft Slatman een plas/dras-gebied gemaakt, waar weidevogels kunnen fourageren. Het ligt langs de weg. “Ik zie mensen regelmatig stoppen om naar de vogels te kijken. De kleine plevier heb ik dit jaar voor het eerst gezien.” Langs het nieuwe perceel heeft de bakker bloeiende akkerranden gezaaid. Daar komen veel dieren op af, van insecten tot reeën. Het ligt langs een fietspad. “Die bloeiende strook is een mooi gezicht. Ik hoef van deze percelen niet te leven, ik teel rogge voor

de lol. Allebei de stukken land liggen vlak bij huis. Mijn vrouw wandelt er elke dag.”

Voor de omgeving is de kavelruil ook gunstig

Thema 1

Versterken van de agrarische bedrijfsstructuur (investeringsmaatregelen en jonge boeren)

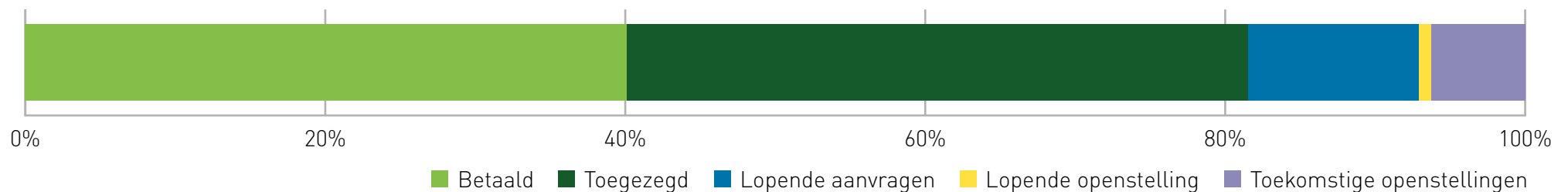
Het versterken van de agrarische bedrijfsstructuur is noodzakelijk om de concurrentiepositie van Nederland te handhaven en tegelijkertijd bij te dragen aan de natuur- en milieudoelstellingen die met het programma worden nagestreefd.

Landbouwers kunnen daarom subsidie krijgen voor een groot aantal investeringsmaatregelen, zoals kavelruil. Daarnaast kunnen jonge boeren tot en met 40 jaar subsidie aanvragen om te investeren in verduurzaming na bedrijfsovername. Dat is geregeld in de Jonge Landbouwers-regeling (JoLa). Een infographic over de JoLa staat op [pagina 16](#). Vaak hebben jonge agrarisch ondernemers slechts een beperkte investeringscapaciteit als zij een landbouwbedrijf overnemen,

terwijl zij van groot belang zijn voor de toekomst en het vernieuwend vermogen van de sector.

In 2019 zijn er binnen dit thema in totaal 34 openstellingen geweest, waarvan er 12 nog doorlopen in 2020. Daarnaast is er voor landbouwbedrijven de mogelijkheid om jaarlijks aan de brede weersverzekering mee te doen. Uit de uitgevoerde tussentijdse evaluatie in 2019 blijkt dat de maatregelen gericht op fysieke investeringen positief zijn ontvangen en goed aansluiten bij de investeringen die de landbouwbedrijven willen doen voor onder meer verduurzaming en modernisering van de bedrijfsvoering.

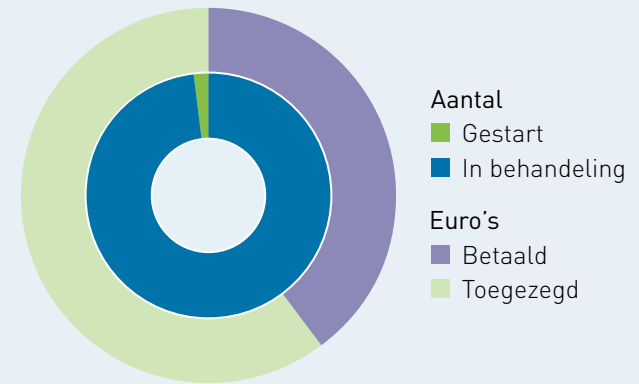
Figuur 2 Uitputting budget Versterken agrarische bedrijfsstructuur op 31 december 2019 (totaalbudget €339 miljoen)

Maatregelen om de agrarische bedrijfsstructuur te versterken

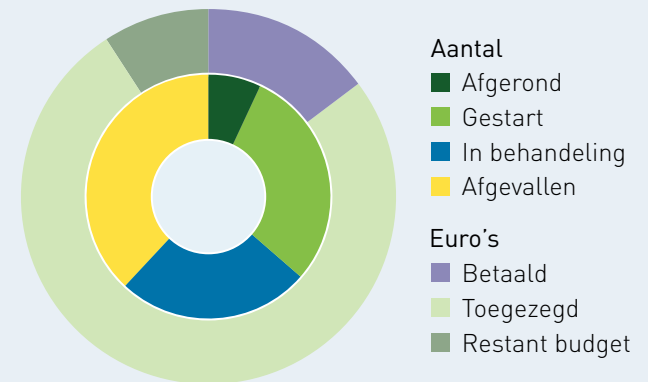
a. Kwaliteitsregeling Kalversector

- Stimulans voor deelname aan een vrijwillig kwaliteitssysteem met het oog op gezondheid van mens en dier en dierenwelzijn.
- In 2019 was de laatste mogelijkheid om in te schrijven voor deze regeling.
- Inmiddels doen 1.795 bedrijven mee aan deze regeling. Dat zijn praktisch alle kalverhouderijen in Nederland.
- Deelnemers moeten voldoen aan de eisen die de 'Kwaliteitsregeling Kalveren' stelt.
- Deelnemers ontvangen tot en met uiterlijk 2021 jaarlijks maximaal €3.000.
- Voor de deelnemende kalverhouderijen is een bedrag van €26,4 mln. beschikbaar.
- De regeling kan gezien worden als ondersteuning van een 'license to produce', wat leidt tot veel deelnemers.

b. Fysieke investering voor innovatie en modernisering agrarische bedrijven

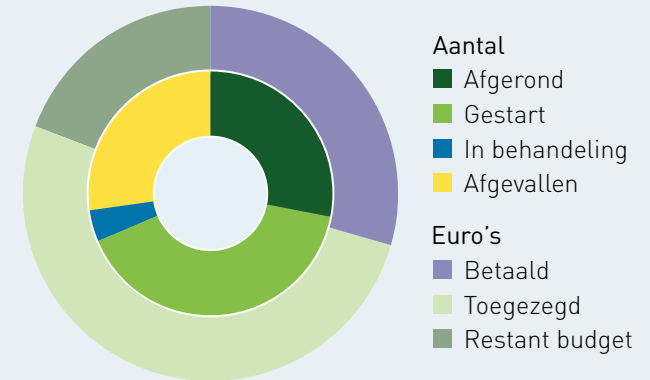
- Maatregel gericht op het versterken van een economisch rendabele bedrijfsvoering en verduurzaming.
- Enkele openstellingen zijn specifiek gericht op de verbetering van waterkwaliteit en het waterbeheersysteem (reductie van emissie van nutriënten).
- In 2019 waren er relatief veel nieuwe aanvragen, waardoor het beschikbare budget ruimschoots werd overschreden. Enkele provincies verhoogden het budget, zodat een groter aantal aanvragen kon worden goedgekeurd.
- Het grote aantal aanvragers leidt tot een langere doorlooptijd van de besluitvorming.
- 1.270 landbouwbedrijven nemen op 31 december 2019 deel aan deze regeling. Dat zijn er 873 meer dan in 2018.
- 889 landbouwbedrijven wachten op een beschikking.
- 247 landbouwbedrijven hebben het investeringsproject afgerond en de subsidie ontvangen.

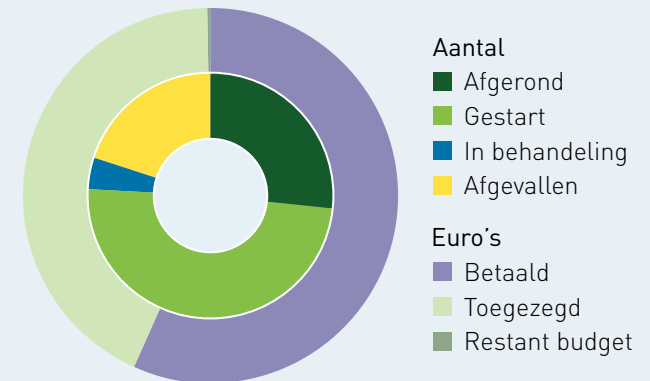
c. Jonge landbouwers

- De Jonge Landbouwers-regeling (JoLa-regeling) richt zich op (innovatieve) investeringen die bijdragen aan duurzaamheid en dierenwelzijn.
- Van 2016-2019 is de regeling 5 keer opengesteld door alle provincies met wisselend succes.
- Op 31 december 2019 hebben in totaal hebben 1.662 jonge landbouwers deelgenomen aan de JoLa-regeling.
- In december 2019 is een nieuwe openstelling gestart met een looptijd tot medio februari 2020. Op 31 december hebben 100 jonge boeren een aanvraag ingediend.
- De investeringslijst is in 2019 in samenwerking met de doelgroep geactualiseerd.
- Dankzij succesvolle openstellingen, is het beschikbare budget praktisch volledig toegezegd aan deelnemende jonge landbouwers.
- Het Regiebureau POP publiceerde een nieuwsbericht over de JoLa-regeling 2019 mét [infographic](#).

d. Verbetering van de verkavelingsstructuur landbouwbedrijven

- Maatregel waardoor de landbouwstructuur efficiënter en economisch meer rendabel wordt ingericht.
- Levert ook een bijdrage aan het bereiken van natuur-, milieu-, en waterdoelstellingen.
- Vanwege de Europese subsidievoorwaarden heeft de verkavelingsregeling weinig belangstelling.
- Vooral kleinschalige algemene projecten hebben een aanvraag ingediend.
- Enkele provincies hebben de regeling ingezet voor de verplaatsing van glastuinbouwbedrijven.
- 88 projecten hebben een subsidietoezegging ontvangen.
- Aan 31 projecten is een totaalbedrag van €45 mln. subsidie betaald. Dit betreft voornamelijk projecten die in de vorige programmaperiode (POP2) zijn gestart.

e. Risicobeheer: Regeling Brede weersverzekering

- Regeling Brede weersverzekering: verzekering tegen schade aan gewassen door ongunstige weersomstandigheden.
- Verzekering geldt voor alle teelten in de open lucht, met uitzondering van grasland.
- Behoeftte voor deze verzekering is groot. Aantal deelnemende bedrijven nam toe van 1.435 in 2016 tot 1.646 in 2017, 1.722 in 2018 en 1.710 in 2019.
- Tot en met 2019 hebben in totaal 2.750 unieke landbouwbedrijven zich verzekerd. Daarmee is de streefwaarde voor 2023 (2.500 bedrijven) ruimschoots behaald.
- Het verschil tussen het aantal unieke bedrijven en het gebruik in 2019 geeft aan dat een groot aantal bedrijven geen vervolg geeft aan het gebruik van deze verzekering.
- In 2019 is een premiesubsidie van € 12,6 mln. betaald (in de periode 2015 t/m 2019 was dat in totaal € 51 mln.).

JONGE LANDBOUWERS-REGELING (JOLA)

JoLa IN HET KORT

- Subsidie
- Bestemd voor jonge landbouwers tot en met 40 jaar
- Bedoeld voor investeringen om de boerderij te verduurzamen, na overname
- Levert een bijdrage aan een vitaler en duurzamer platteland
- De Europese Unie en de provincies financieren JoLa
- Onderdeel van het Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP)

26 INVESTERINGS-CATEGORIEËN

TOP 3 JoLa 2019

- 1 Zonnepanelen
- 2 Emissiearme vloeren
- 3 Elektrische voertuigen

LANDELIJKE REGELING

AANVRAGEN EN BEDRAGEN

Thema 2 Samenwerking voor innovatie

Samenwerken voor innovatie is noodzakelijk om de concurrentiepositie van Nederland te handhaven en tegelijkertijd de natuur- en milieudoelstellingen te halen. Vergeleken met andere landen is grond in Nederland schaars en arbeid relatief duur. Het kennisniveau in Nederland is hoog, onder meer door de goede samenwerking tussen onderwijs, onderzoek en bedrijfsleven en een goed ontwikkeld systeem van voorlichting. Hierdoor is de opbrengst per hectare hoog. Toch zijn de winstmarges klein. Het stimuleren van nieuwe innovaties blijft belangrijk, net als het overdragen van kennis, zodat deze verder wordt verspreid en kan worden toegepast.

In 2019 zijn er binnen dit thema in totaal 25 openstellingen geweest.

Ter voorbereiding van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) is in 2018 besloten om € 9 mln. (100% ELFPO) toe te voegen aan de maatregel Samenwerking voor innovatie. In 2019 zijn 7 pilotprojecten verdeeld over Nederland gestart die uit deze maatregel betaald worden. In de pilots testen agrarisch collectieven in samenwerkingsverbanden nieuwe werkwijzen en methoden in het toekomstige GLB, bijvoorbeeld een puntensysteem voor ecosysteemdiensten.

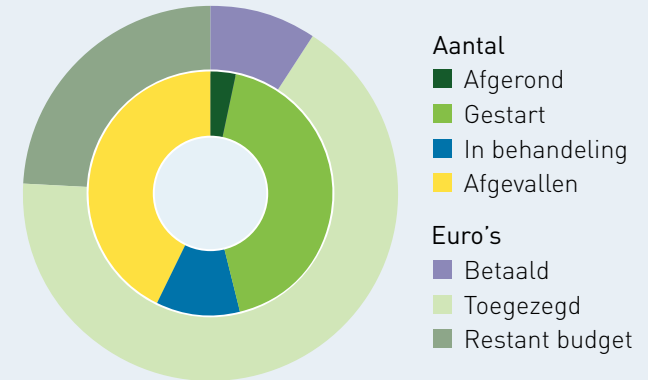
Figuur 3 Uitputting budget Samenwerking voor innovatie op 31 december 2019 (totaalbudget € 114 miljoen)

Maatregelen om innovatie door samenwerking te bevorderen

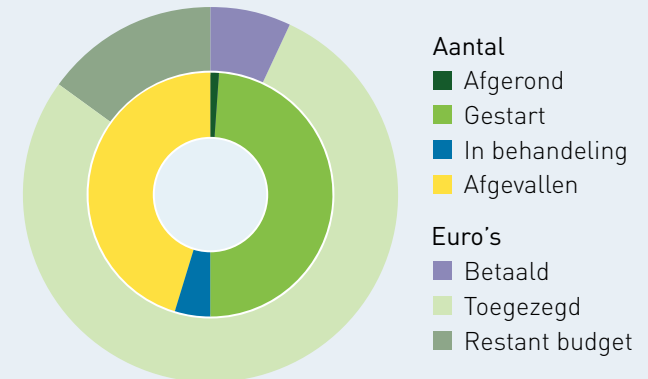
a. Samenwerking voor innovatie, European Innovation Partnership (EIP)

- Maatregel stimuleert samenwerking tussen praktijk en wetenschap bij innovaties.
- Voorbeelden van projecten: ontwikkeling van nieuwe marktconcepten, ketenversterking, vermindering van grondstoffenverbruik, dierenwelzijn en klimaatmitigatie.
- Alle projecten worden geregistreerd als EIP-project ([European Innovation Partnership](#)) en geplaatst in de Europese EIP-database.
- Eind 2019 zijn 265 projecten gestart, ruim meer dan opgenomen in het programma (180 projecten). Hiervoor is een bedrag van € 66 mln. subsidie verleend.
- Adviescommissies selecteren de beste samenwerkingsprojecten, waardoor kwaliteit van de projecten toeneemt. Dit leidt wel tot meer afgewezen projecten.
- Provincies ervaren de maatregel als succesvol en hebben in 2019 extra budget toegevoegd aan deze maatregel.
- 19 projecten zijn eind 2019 afgerond; er is een bedrag van € 8,2 mln. subsidie uitbetaald.

b. Trainingen, workshops, ondernemerscoaching en demonstraties

- Maatregelen richten zich op kennisoverdracht van innovatieve ontwikkelingen, aangepast op de beleidsontwikkelingen van een provincie.
- Alle openstellingen leveren (meer dan) voldoende aanvragen op en voldoen aan behoefte.
- De vele aanvragen zorgen soms voor een overschrijding van het subsidieplafondbedrag.
- Aanvragen worden beoordeeld door een adviescommissie op effectiviteit en innovatie, kosteneffectiviteit en haalbaarheid. Leidt wel tot een grote hoeveelheid afvallers.
- Eind 2019 zijn 116 projecten gestart, waarvoor een subsidiebedrag van € 23 mln. beschikbaar is.
- De projecten leveren een bijdrage aan de vermindering van grondstofgebruik, klimaatmitigatie, nieuwe marktconcepten (incl. ketenversterking) en problematiek in veenkoloniën.
- In 2019 zijn de eerste 3 projecten afgerond, onder andere een groot project over kennisoverdracht gericht op verbetering van de bodem- en waterkwaliteit.
- In totaal is een bedrag van € 8,2 mln subsidie uitbetaald, waarbij 6.473 deelnemers zijn geregistreerd.

Interview

“Dit scheelt werk en is goed voor het welzijn van de koeien

Sinds maart 2019 duwt een robot 24 uur per dag het voer naar het hek in de melkveestal van Stephen Bos. Tussen de koeien schuift een robot continu de mest van de roosters. “We verwachten dat dit de gezondheid van de koeien en de levensduur ten goede komt.”

Stephen Bos investeerde in robots met subsidie uit de Jonge Landbouwersregeling (JoLa).

Mestschuiver, voerrobot en zonnepanelen

In 2019 investeerde Stephen Bos in een mestschuiver, voerrobot en zonnepanelen. Hij ontving POP-geld uit de Jonge Landbouwers-regeling (JoLa) van de EU en de provincie Noord-Holland. Doel:

- Verduurzamen van de melkveehouderij.
- Positief effect op het welzijn van het vee.
- Scheelt werktijd.
- Eigen stroom opwekken op een schone manier.

Samen met zijn ouders en jongere broer runt Stephen Bos (28) in de Wieringerwaard een bedrijf met 175 melkkoaien, 60 stuks jongvee en 50 fokschapen. In 2019 investeerde Bos in een mestschuiver, een voerrobot en 234 zonnepanelen, met hulp van de Jonge Landbouwers-regeling (JoLa). Boeren onder de 41 jaar die een bedrijf overnemen, kunnen uit deze regeling subsidie krijgen om hun bedrijf te verduurzamen. Bos: “Zonder subsidie hadden we ook geld in duurzaamheid gestoken, maar meer gefaseerd. Op de 85.000 euro die we hebben geïnvesteerd, hebben we ruim 15.000 euro subsidie ontvangen.”

Positief effect op gezondheid

Van de voerrobot en de mestrobot verwacht Bos een positief effect op de gezondheid van het vee.

Tot maart veegden de broers Bos zelf enkele keren per dag het kuilvoer naar het voerhek in de stallen, zodat de koeien er makkelijk bij kunnen. De robot die dit werk overnam, doet dit continu. “Zo kunnen ze de hele

dag eten, op een moment dat zij er zin in hebben. Dat komt hun welzijn ten goede”, zegt Bos.

De andere robot houdt de mestroosters voortdurend schoon. “De mest koekt dus niet aan, de poten, vacht en de uiers blijven schoner en ik verwacht klauwproblemen te voorkomen. Dat is prettiger voor de dieren en misschien leven ze hierdoor ook langer”, zegt Bos. Comfortabeler leefomstandigheden voor de koeien, hogere productie en een langere levensduur: win-win voor beest en boer. “Het scheelt ons per dag bovendien 2,5 uur werk. Aan voer aanschuiven had ik geen hekel, maar mest schuiven mis ik niet”, lacht Bos.

Signaal naar consument

De zonnepanelen liggen sinds december 2019 op het dak, de revenuen zijn dus nog niet bekend. “Maar”, zegt Bos, “eigen stroom opwekken op een schone manier is een goed vooruitzicht. Zeker omdat we verwachten dat stroom duurder wordt. Zonnepanelen op het dak geven ook een goed signaal naar de consument over hoe wij boeren.”

Kanttelingen

Bos heeft wel wat kanttelingen bij de JoLa-regeling. “Mijn broer en ik zitten met zijn tweeën in een maatschap en op zo’n groot bedrijf zijn de investeringen ook groter. Dan is het jammer dat er per bedrijf maar

één jonge boer van de regeling gebruik kan maken en dat de subsidie niet per persoon kan worden aangevraagd. Bovendien moet je de uitgave zelf voorschieten voor je de subsidie kunt innen. Dat is lastig vlak na een bedrijfsovername als je al veel financiële verplichtingen hebt.” Hij adviseert daarnaast om de lijst van zaken waarin de subsidie geïnvesteerd mag worden uit te breiden. “Er zijn veel meer mogelijkheden om een agrarisch bedrijf te verduurzamen.”

Niet moeilijk

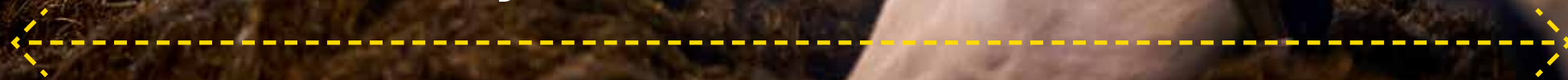
Toch vindt hij het goed dat zijn broer en hij het ouderlijk bedrijf zo kunnen verduurzamen. “We hebben eerder een subsidieaanvraag alleen voor zonnepanelen gedaan. Die werden zo goedkoop dat we de aanvraag hebben teruggetrokken. Nu konden we voor hetzelfde bedrag ook nog in de robots investeren. Als je je er even in verdiept is het aanvragen niet moeilijk.”

“

Goed signaal
naar de consument
over hoe wij boeren

Thema 3 Verbeteren milieu en klimaat

De Nederlandse landbouw is relatief grootschalig en intensief. Dit brengt ongewenste effecten met zich mee. De vogelstand is in landbouwgebieden in de voorbije 30 jaar met 70% gedaald. Aandacht voor milieu en klimaat is dan ook cruciaal. In het POP3 zijn maatregelen opgenomen die een positieve bijdrage leveren aan dit thema.

Het POP3-programma kent investeringsregelingen. Die richten zich op herstel, instandhouding en verbetering van ecosystemen, zoals het verbeteren van landschappen, het stimuleren van de biodiversiteit en het verbeteren van bodembeheer.

Daarnaast wil Nederland met POP3 natuurdoelen realiseren. Voor de uitvoering van het agrarisch natuurbeheer is in 2016 de maatregel Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) gestart. Daarvoor zijn 40 agrarische collectieven opgericht, die meer dan 9.500 boeren en andere grondeigenaren als leden hebben. De overheid heeft met de collectieven contracten met een looptijd van 6 jaar afgesloten om het ANLb uit te voeren. Binnen Europa is dit een unieke aanpak. Tevens zijn in 2019 7 GLB-pilots gestart waarin agrarische collectieven in samenwerkingsverbanden nieuwe werkwijzen en methoden voor het toekomstige GLB uitproberen.

In 2019 zijn er binnen dit thema in totaal 9 openstellingen geweest.

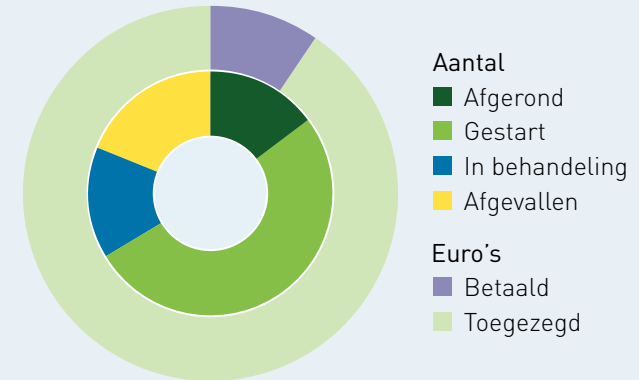
Figuur 4 Uitputting budget Verbeteren milieu en klimaat op 31 december 2019 (totaalbudget € 470 miljoen)

Maatregelen om het milieu en het klimaat te verbeteren

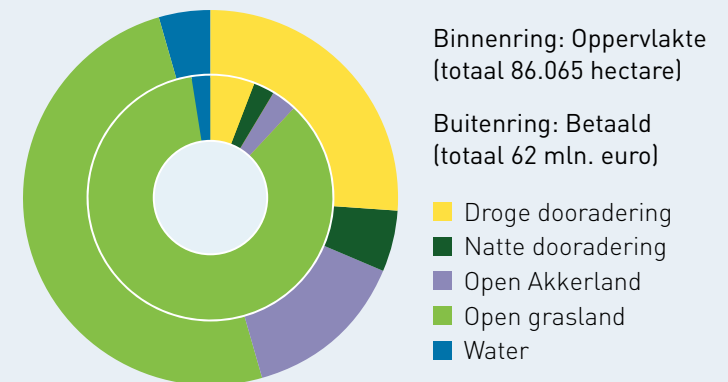
a. Niet-productieve investeringen biodiversiteit/maatregelen PAS

- Projecten leveren een bijdrage aan de doelstellingen van provincies op gebied van biodiversiteit en natuur (Natura 2000) en stikstof (Programmatische Aanpak Stikstof (PAS)).
- Meeste openstellingen zijn succesvol, zelfs meer subsidie aangevraagd dan geld beschikbaar.
- Provincies hebben in 2019 extra middelen beschikbaar gesteld voor de uitvoering van deze maatregel.
- Deze investeringsprojecten zijn vaak groot en hebben een lange looptijd.
- 85 projecten hebben een subsidietoezegging ontvangen voor een totaalbedrag van € 138 mln., met inbegrip van de 7 pilotprojecten gericht op het toekomstige GLB.

b. Agro-milieumaatregelen (Collectief Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer)

- Maatregel is gericht op het creëren van robuuste leefgebieden in het agrarisch landschap voor soorten die in de Vogel- en Habitatrichtlijn genoemd staan, waardoor met name de weide- en akkervogelstand minimaal gelijk blijft.
- Maatregel draagt ook bij aan het realiseren van de waterdoelen van de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW).
- Met een gebiedsgerichte aanpak zorgen collectieven voor een goed beheer van de biodiversiteit en het landschap. Onder meer gericht op: aanleggen van bloeiende akkerranden en plas-drasgebieden, stimuleren van meer kruidenrijk grasland en het beheren van sloten en houtwallen.
- Meer dan 86.000 hectare onder beheer van 40 agrarische collectieven.
- Voor meer informatie: [Kennisbank Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer \(ANLb\) van BIJ12](#) en www.boerennatuur.nl.

Interview

Kansrijke vergroening in het nieuwe GLB

“Het huidige GLB zorgt - volgens onder meer de Europese Commissie - voor te weinig vergroening. Dat komt doordat de stappen waarvoor EU-geld beschikbaar is heel klein zijn of heel groot. Alle weilanden veranderen in kruidenrijk grasland bijvoorbeeld, wat binnen agrarisch natuurbeheer valt, is vele stappen vooruit in soortenrijkdom. Maar het is ook ingrijpend voor de bedrijfsvoering. Er zijn mogelijkheden waarmee je wat minder stappen vooruit zet, maar die ook minder aanpassing vergen en dus door meer boeren genomen kunnen worden.” Aan het woord is Wouter Rozendaal, van Aequator, die de drie collectieven begeleidde in het uitpluizen van de mogelijkheden van het nieuwe GLB.

Bert Oosterhof, akkerbouwer uit het Groningse Startenhuizen, doet mee aan de GLB-pilot Hoe? Zo!.

Hoe? Zo!

In 2019 startte met POP3-subsidie in de provincies Groningen en Friesland de GLB-pilot Hoe? Zo!. Doelen:

- Het onderzoeken van de rol van agrarische collectieven bij de ecoregelingen.
- Het nieuwe GLB goed laten aansluiten op bedrijfsvoering en gebieden.
- Zo min mogelijk regels en lastendruk.

Samen met boeren uit de regio en andere partijen zoals waterschappen, bespraken de collectieven welke regelingen nou echt hout snijden en praktisch uitvoerbaar zijn, zonder al te veel regels en kosten. Voor 110 boeren is een bedrijfsplan gemaakt met vergroenende maatregelen. Een van de boeren die aan de pilot deelneemt, is Bert Oosterhof, akkerbouwer uit Startenhuizen, tien kilometer van de Groningse waddenkust.

Voor hem waren vergroeningsregelingen en agrarisch natuur- en landschapsbeheer tot nu toe niet opportuun. “Maar aan deze pilot wilde ik graag meedoen. Het lijkt me prettiger om vanuit de praktijk mee te denken, dan dat iets vóór je bedacht wordt. Ik hoop dat dit voorkomt dat de EU onpraktische regelingen voorschrijft.”

Zwaluwen

Sinds dit jaar heeft Oosterhof de buitenste drie meter van zijn percelen met bloemen ingezaaid. “Het is goede PR, het voorkomt dat ik dicht bij de sloot spuit en er komen echt verrassend veel vlinders en andere insecten op af. Bijkomend effect: het stikt van de zwaluwen op de boerderij. Dat vind ik mooi.”

Ook heeft hij voor het eerst een perceel met groenbemester braak laten liggen. Tot september past hij hier geen gewasbescherming toe. “Ik verwacht een betere bodemstructuur volgend jaar, maar ook meer onkruid.”

Puntenlijst

Uit de gesprekken is een lijst kansrijke maatregelen gekomen, die boeren van harte bereid zijn te nemen, mits er een reële vergoeding tegenover staat voor het extra werk en de gederfde inkomsten.

Rozendaal: “Het zijn maatregelen die verder gaan en meer effect hebben dan de huidige vergroeningsregelingen én die voor alle boeren openstaan.”

Daarnaast is een puntensysteem bedacht dat ervoor kan zorgen dat het effect voor het milieu, klimaat of de biodiversiteit groter wordt. Bijvoorbeeld doordat boeren maatregelen combineren, of aansluiten bij de burens die dezelfde maatregel nemen. Dat levert een bonus en daarmee een extra vergoeding op. “De regelingen zijn vrijwillig. Dat puntensysteem lijkt binnen deze pilot een goede extra stimulans te zijn”, zegt Rozendaal.

Gedurende de pilot hebben de collectieven ondervonden dat ze het beste als adviseur fungeren. Rozendaal: “Alleen als een soort regionale RVO het geld verdelen past hen niet, collectieven willen van toegevoegde waarde zijn voor boeren.”

Nieuw GLB

Vanaf 2023 verandert het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) van de Europese Unie. Wat veranderen moet is de effectiviteit van de vrijwillige ecoregelingen en de aansluiting van deze ecoregelingen - die boeren zelf invullen - bij het agrarisch natuur- en landschapsbeheer - dat agrarische collectieven uitvoeren. In de pilot ‘Hoe? Zo!’ onderzochten drie noordelijke collectieven (Noardlike Fryske Wâlden, Groningen-West en Midden-Groningen) hoe dit zou kunnen en welke rol zij daarbij kunnen spelen. Kijk voor meer informatie op de website van de [Noardlike Fryske Wâlden](#).

De bevindingen worden via een koepelproject van zeven samenwerkende pilots ingebracht bij de overheden die de Nederlandse invulling van het Brusselse beleid uitwerken. Brussel zal met die invulling moeten instemmen.

Wouter Rozendaal
van Aequator

“

Er komen echt
verrassend veel vlinders

Thema 4 Verbeteren van waterkwaliteit

Verbetering van waterkwaliteit vraagt extra aandacht. Door onder meer bemesting kan een teveel aan mineralen in het grond- en oppervlaktewater terecht komen. Dit kan ecosystemen verstoren. Om de doelstellingen van de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) en het zesde actieprogramma Nitraatrichtlijn te halen, zijn er maatregelen afgesproken. De waterkwaliteit in Nederland gaat vooruit, maar er zijn meer inspanningen nodig. Hiervoor wordt samengewerkt met waterschappen, provincies, LTO en ministeries.

In 2019 zijn er binnen dit thema in totaal 20 openstellingen geweest.

Figuur 5 Uitputting budget Verbeteren van waterkwaliteit op 31 december 2019 (totaalbudget €257 miljoen)

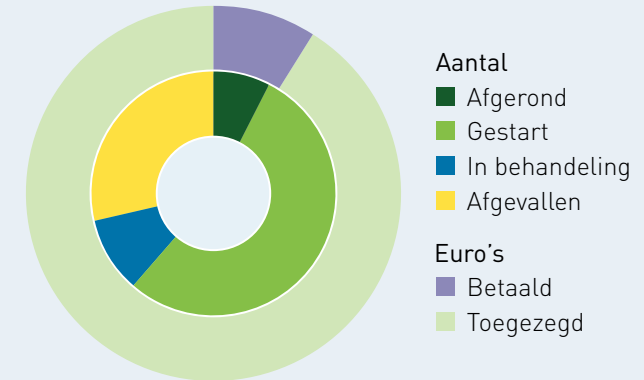

Maatregelen om de waterkwaliteit te verbeteren

a. Niet-productieve investeringen water

- Projecten leveren een bijdrage aan de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water (KRW) en het 6e actieprogramma Nitraatrichtlijn.
- Waterprojecten richten zich onder andere op: verminderen van nutriënten en gebruik van gewasbestrijdingsmiddelen, anti-verdroging, vernatting en klimaatadaptatie.
- Voorbeelden waterprojecten: aanleg natuurvriendelijke oevers en verbetering waterhuishouding onder meer door onderwaterdrainage of beekherstel.
- Samenwerking met waterschappen is leidend, omdat zij de grootste bijdrage leveren aan de nationale cofinanciering.
- Meeste openstellingen zijn succesvol, zelfs meer subsidie aangevraagd dan beschikbaar.
- Via nationale middelen hebben de waterschappen en provincies in 2019 een extra bedrag ingezet van € 100 mln.
- 171 waterprojecten zijn in de periode 2015 – 2019 binnen het POP3 gestart, waarvoor € 257 mln. beschikbaar is gesteld.
- De POP3-waterprojecten zijn onderdeel van de 650 projecten binnen het nationale programma 'Deltaplan Agrarisch Waterbeheer' (DAW).
- In 2019 zijn de eerste 21 projecten afgerond met een totale waarde van € 23,4 mln.

Interview

Boeren enthousiast over verbetering bodem- en waterkwaliteit

“Het opvallendste resultaat van dit project is de motivatie van de boeren. Eén boer heeft alle collega’s in zijn omgeving gemobiliseerd.” Aan het woord is Yvonne Gooijer, senior adviseur van CLM Onderzoek en Advies, over het project Verbetering bodem- en waterkwaliteit in de Noordoostpolder, dat sinds 2019 loopt.

Akkerbouwer Nico Gebbink uit Espel, in de Noordoostpolder, graaft een kuil om de grond te bestuderen.

Verbetering bodem- en waterkwaliteit Noordoostpolder

Medio 2019 startte met POP-geld in de provincie Flevoland het project Verbetering bodem- waterkwaliteit Noordoostpolder.

Looptijd 2 jaar. Doel:

- Verbetering van de bodemkwaliteit voor een toekomstbestendige landbouw in het noordwesten van de Noordoostpolder.
- Schoner oppervlaktewater door de vermindering van het aantal normoverschrijdingen voor gewasbeschermingsmiddelen.
- Brede kennisdeling van de opgedane kennis en ervaringen door bollentelers en akkerbouwers naar agrarische ondernemers in heel Flevoland en daarbuiten.

“Voor mij was het een eyeopener dat er via het erf gewasbeschermingsmiddel in de omgeving terecht komt. Niemand was zich daar eigenlijk van bewust”, zegt akkerbouwer Nico Gebbink uit Espel, in de Noordoostpolder.

Onderdeel van het project was bemonstering van de putten op het erf van agrarische bedrijven, om restanten gewasbeschermingsmiddelen te meten. Boeren vullen op het erf de spuit, maken de tank schoon, spoelen de spuit af. Gebbink: “Op het land letten we zéker op, dat we niet te dicht bij de slootkant spuiten. Maar de druppels die je op het erf knoeit vallen niet zo op. We hadden niet in de gaten wat die erfemissie met de waterkwaliteit doet.”

Alle burens langs

Boeren willen niet vervuilen. Gebbink ging alle burens af om te ijveren voor wasplaatsen op de bedrijven. Bij een wasplaats wordt alle regen- en spoelwater met resten middelen opgevangen en gezuiverd. Alle burens zeiden ja. Dat betekent dat er zeventien wasplaatsen zullen komen. De eerste vergunningen zijn inmiddels binnen.

Weliswaar krijgen de boeren 75 procent van de aanleg vergoed uit de POP3-subsidie, het kost ze elk toch altijd nog zo'n 8.000 euro, terwijl een wasplaats niet verplicht is. CLM begeleidt de boeren, zodat de wasplaatsen zullen voldoen aan de wettelijke normen.

Harde laag

Schoner oppervlaktewater is een van de doelen van het project Verbetering bodem- en waterkwaliteit in de Noordoostpolder. Het tweede doel is de bodemkwaliteit verbeteren. Overigens óók met schoner water als gevolg.

“De bodem in de Noordoostpolder heeft een laag gehalte organische stof en is gevoelig voor uitspoeling en verdichting. Bij verdichting ontstaat een harde laag, waardoor de bodem maar een beperkte hoeveelheid water kan opnemen. Bij de hoosbuien – die we door de klimaatverandering steeds vaker hebben – kan water inclusief resten gewasbeschermingsmiddel linea recta de sloot in spoelen. We zoeken samen met de boeren naar manieren hoe dat te voorkomen”, vertelt Gooijer. Voor de omgeving betekent dit minder overschrijdingen van de norm voor gewasbeschermingsmiddelen in het oppervlaktewater.

Geitenmest

Specialisten van Delphy, FAC en Coen ter Berg Advies hebben 16 boeren aan de hand van gegraven profielkuilen in de akkers getoond hoe de structuur eruit ziet. “Je ziet de wortels gewoon afslaan in plaats van naar beneden groeien als ze bij een harde laag komen”, zegt Gooijer. Er zijn veel mogelijkheden om deze structuur te verbeteren, bijvoorbeeld de laag stuk scheuren en een diepwortelend gewas zaaien. Gooijer: “Over de mogelijkheden om hun land te verbeteren zijn de boeren

enthousiast. Ze zijn volop bereid om nieuwe dingen te proberen.” Gebbink legde greppels aan met compost, die het uitspoelende water beter absorberen. Hij werkte geitenmest door de bodem, omdat organische stof water beter absorbeert en zaait bladrammenas in het najaar. Een akker met planten neemt meer water op dan een kale akker.

Yvonne Gooijer van
CLM Onderzoek en Advies

Samen oplossen

Gebbink: “Niet alleen de boeren, ook de Provincie, het Waterschap, CLM, bodemdeskundigen, iedereen denkt mee hoe we de die bodem zo kunnen verbeteren dat er minder uitspoelt. Het is prettig niets opgelegd te krijgen, niet als grote vervuiler gezien te worden, maar om het samen op te lossen.”

De resultaten van het project zal het projectteam ook in andere akkerbouwgebieden delen.

Dit project is uitgevoerd onder de vlag van het Actieplan Bodem en Water (ABW) in Flevoland. Het ABW is een samenwerkingsverband tussen LTO Noord, KAVB, Waterschap Zuiderzeeland en provincie Flevoland. Doel is het werken aan een gezond bodem- en watersysteem, als basis voor een gezonde, toekomstbestendige agrarische bedrijfsvoering.

“

Schoner oppervlaktewater en bodemkwaliteit verbeteren

Thema 5 Stimuleren van lokale initiatieven (LEADER)

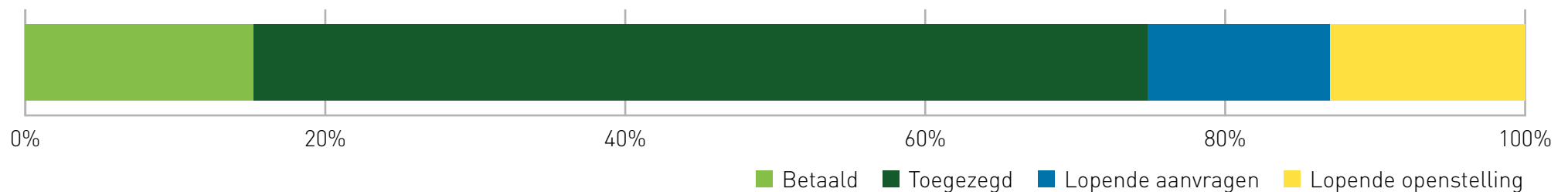
Het stimuleren van lokale ontwikkelingen vindt plaats via LEADER (Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale, vrij vertaald als Samenwerking voor plattelandsonwikkeling). Dit is gericht op lokale ontwikkelingen, vanuit de gemeenschap zelf. Het doel is om plattelandseconomieën en -gemeenschappen te ondersteunen en zo banen te scheppen en de leefomstandigheden in plattelandsgebieden te verbeteren.

Voor het stimuleren van lokale ontwikkelingen in plattelandsgebieden heeft elke provincie voor tenminste één gebied een Lokale Actiegroep

(LAG) ingesteld. In Nederland zijn 20 LAG's. Een LAG stelt een lokale ontwikkelingsstrategie op, waarbij de nadruk ligt op groei en banen en op het verbeteren van de leefomstandigheden in plattelandsgebieden via bedrijfsontwikkeling, innovatie en samenwerkingsactiviteiten.

In 2019 zijn er binnen dit thema in totaal 25 openstellingen geweest, waarvan er 16 nog doorlopen in 2020.

Figuur 6 Uitputting budget LEADER op 31 december 2019 (totaalbudget € 77miljoen)

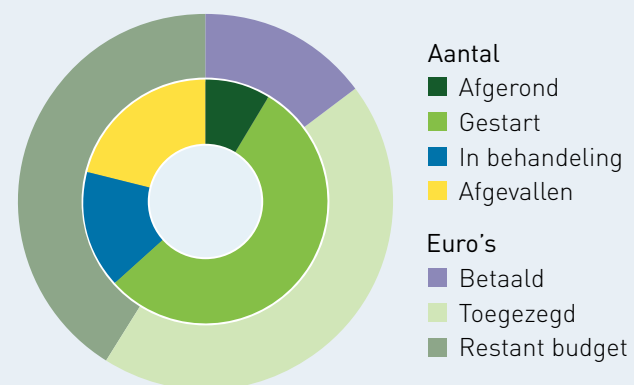

In de periode 2015-2019 zijn de volgende maatregelen opengesteld:

- Steun voor de uitvoering van concrete LEADER-projecten.
- Voorbereiding en uitvoering samenwerking LAG.
- Regeling lopende kosten en dynamisering LEADER.

Maatregelen om lokale initiatieven te stimuleren

- In Nederland zijn 20 LEADER-groepen (LAG's) actief. De resultaten van deze LAG's zijn wisselend.
- De voortgang van het thema LEADER bleef achter bij de gestelde doelen in 2018 zodat het budget voor deze maatregel in 2019 met bijna € 5 mln. is verlaagd. 7 provincies hebben op vrijwillige basis een bijdrage in deze budgetverlaging geleverd, zodat de goedlopende LAG's geen last hadden van de opgelegde korting.
- In 2019 zijn acties genomen om de uitvoering van LEADER te verbeteren. Voorbeelden zijn: doorlopende opstellingen, intensievere begeleiding van de aanvragers en regionale afspraken over financiering (o.a. een regionaal voorfinancieringsfonds).
- Ook is door de LAG's geïnvesteerd in kennisdelen, zodat geleerd kan worden van ervaringen in andere regio's.
- Eind 2019 hebben in totaal 319 LEADER-projecten een subsidietoezegging ontvangen. Dat is een forse toename t.o.v. 2018 toen 233 projecten een subsidietoezegging hadden ontvangen.
- 44 projecten zijn eind 2019 afgerond en is een bedrag van € 11,5 mln subsidie uitbetaald.

Interview

Coöperatie Gedeelde Weelde blijft groeien

Een voedselketen waar producenten, consumenten en winkeliers blij van worden. Dat is het credo van Coöperatie Gedeelde Weelde. Het aantal leden blijft groeien en wekelijks doen meer dan 1.000 enthousiaste klanten boodschappen in de coöperatieve winkel in Maastricht. De ambitie is doorgroei naar een foodhub voor Maastricht en de EU-regio.

Luuk Rövekamp en Christiane Gronenberg in Gedeelde Weelde in de Limburgse hoofdstad Maastricht.

Coöperatie Gedeelde Weelde

In 2017 startte in Limburg met POP-subsidie het LEADER-project Coöperatie Gedeelde Weelde. Doelen:

- De in december 2015 opgerichte coöperatie verder te ontwikkelen en de winkel te realiseren met de winkelopening in 2019.
- Producten leveren en diensten verlenen aan leden en niet-leden vanuit haar uitgangspunten: zorg voor de aarde, zorg voor elkaar en eerlijk delen.
- Concreet betekent dit dat producten van enkele tientallen boeren, verwerkers, producenten en leveranciers uit de regio Zuid-Limburg en omgeving in de Gedeelde Weelde winkel te koop zijn.
- Daarnaast beoogt Gedeelde Weelde via podia- en eettafel-activiteiten 'burgers & boeren' met elkaar in verbinding te brengen en ontmoetingen tot stand te brengen vanuit respect, betrokkenheid en gedeelde verantwoordelijkheid.

Op 16 februari 2019 opende Coöperatie Gedeelde Weelde de deuren van haar winkel, geholpen met LEADER-subsidie. "Het loopt als een trein. We hebben wekelijks ruim 1.000 klanten en 214 mensen zijn lid van onze coöperatie. De winkel, die ook open staat voor niet leden, draait boven verwachting", vertelt Christiane Gronenberg. Zij is naast Bram de Volder, Dominique Sleijpen, Luuk Rövekamp en Robin van Hontem, initiatiefnemer van Coöperatie Gedeelde Weelde. "Onze drijfveer is het vormgeven van een voedselketen waar we als gemeenschap van producenten, consumenten en winkeliers blij van worden."

Ecologisch verantwoord en duurzaam

De coöperatie is in december 2015 opgericht en levert producten en verleent diensten aan leden en niet-leden vanuit haar uitgangspunten earth care, people care en fair share (zorg voor de aarde, zorg voor elkaar en eerlijk delen). De coöperatie exploiteert gezamenlijk en voor gemeenschappelijke rekening een winkel in voedings- en levensmiddelen. "Onze keten gaat uit van het recht van mensen op gezond en cultureel passend voedsel, geproduceerd op ecologisch verantwoorde en duurzame wijze in een voedsel- en landbouwsysteem

dat door henzelf wordt vormgegeven”, zegt Luuk Rövekamp. Ook voorziet de coöperatie in sociale behoeften en doelen via samenwerking, kennisuitwisseling en ontmoetingen op de werkvloer, in workshops en proeverijen, bij filmavonden, et cetera.

Mede-eigenaar

Anne Lefevre in Kanne (B) vertelt over haar motivatie om lid te zijn van de coöperatie. “Als lid ben ik mede-eigenaar en heb ik een stem in de

koers van de coöperatie. Ik denk graag mee over duurzame producten, die voor de producenten ook een faire prijs opleveren”, zegt Lefevre. “Lokale productie, seizoensgebonden, biologisch, korte ketens en de sociale kanten van de coöperatie zijn voor mij ook erg belangrijk.” Lefevre is fotograaf en heeft veel fotografie gedaan voor de coöperatie. “Dat is het mooie van een coöperatie, alle leden en niet-leden die een bijdrage willen leveren, brengen ieder hun eigen expertise in. En zo krijg je het geheel gedragen.”

Lokale producten

De verkochte producten in de winkel komen zoveel mogelijk uit de (EU-) regio. “We werken samen met circa 30 regionale producenten en met landelijke producenten, importeurs en biologische groothandels in Nederland, België en Duitsland”, zegt Gronenberg. “Sommige regionale producenten zijn ook lid van Gedeelde Weelde. Dat versterkt de betrokkenheid bij de winkel en coöperatieactiviteiten.”

Samenwerkingen met nieuwe producenten ontstaan door wederzijdse kennismaking en uitwisseling van producten en werkwijze. Het uitlichten van producten met acties en uitstapjes naar primaire bedrijven vergroot de zichtbaarheid van regionale producenten. “Er is ook een digitale overzichtskaart in de maak, waarop mensen op

internet en in de winkel informatie over de producenten kunnen vinden”, zegt Rövekamp.

Toekomstontwikkeling coöperatie

De initiatiefnemers verbreden het assortiment door te zoeken naar en samen te werken met nieuwe producenten. Uitbreiding van het aantal leden gebeurt door promotie van de voordelen van lidmaatschap en van ledenparticipatie, zoals meehelpen op de winkelvloer, werkgroepen, ledenactiviteiten, et cetera. “We kunnen uitgroeien tot een foodhub voor Maastricht en de EU-regio, van waaruit weer nieuwe verbindingen en initiatieven kunnen ontstaan”, zegt Rövekamp. In het buitenland zijn food coops heel gewoon, zoals The Park Slope Food Coop in New York met meer dan 16.000 leden en The People’s supermarket in Londen. Ook in Frankrijk, België en Nederland ontstaan coöperatieve winkels zoals La Louve (Parijs), Färm en Bees-Coop (Brussel), CoopEco (Charleroi) en de Nieuwe Graanshuur (Amersfoort).

Leerplek

“Onze winkel is een fantastische oefen- en leerplek voor afstemmings-economie tussen alle ketenpartners en kan als voorbeeld fungeren voor andere bottom up georganiseerde coöperatieve winkels in Nederland. Wij willen als Gedeelde Weelde alles wat we geleerd en ontwikkeld hebben, graag delen met andere coöperatieven vanuit een open source gedachte. Zo kan er een netwerk van zelfstandige en samenwerkende coöperatieve winkels ontstaan, iets wat in bijvoorbeeld België en Frankrijk al bestaat”, zegt Gronenberg. Voor meer informatie over Coöperatie Gedeelde Weelde en haar winkel, surf naar www.gedeeldeweelde.nl.

“

Zorg voor
de aarde,
zorg voor
elkaar
en eerlijk
delen

Communicatie

Communicatie over de opzet van het programma, de openstellingen en de resultaten van de projecten is essentieel voor het gezamenlijke doel: bijdragen aan een vitaal platteland, waar boeren investeren in een duurzame en innovatieve landbouw en een goede boterham verdienen, burgers en boeren met elkaar in verbinding staan en we met z'n allen genieten van een prachtige natuur en biodiversiteit.

Het ministerie van LNV, provincies, RVO, BIJ12 en het Regiebureau POP zetten hun communicatiemiddelen in om de doelgroepen te bereiken en werken daarbij steeds nauwer samen. Verbinden van projecten, kennis en mensen, zowel op nationaal als Europees niveau, is een rol die de bij de Nationale Support Unit, onderdeel van het Regiebureau belegd is. Ook via het netwerk platteland wordt bekendheid gegeven aan het programma en de resultaten op landelijk niveau; onder meer via de websites [Netwerk Platteland](#) en [Regiebureau POP](#), digitale themanummers en nieuwsbrieven, social media-kanalen en bijeenkomsten om kennis te delen.

Enkele resultaten op communicatiegebied

- In 2019 is veel aandacht besteed aan het toegankelijker maken van de informatie over het POP3 door meer met verhalen en infographics te werken en de vormgeving van communicatiemiddelen, waaronder de jaarverslagen aantrekkelijker te maken. Ook het gebruik van sociale media is meer gemeengoed gevonden.
- Vanuit het programma zijn in 2019 in totaal 19 landelijke evenementen georganiseerd, waaronder masterclasses, LEADER-bijeenkomsten, thematic groups en workshops/trainingen. Ruim 1.100 mensen namen deel aan de bijeenkomsten.
- In 2019 is gestart met het maken van themanummers in samenwerking met de netwerkpartners van het Netwerk Platteland. 3 specials over de bijdrage van POP3-projecten aan de thema's [klimaat](#), [bodem](#) en [biodiversiteit](#) zijn verzonden naar 2.500 abonnees.
- In 2019 zijn 3 digitale nieuwsbrieven over het programma verstuurd naar 1743 abonnees.
- De LEADER-brochure en de krant met POP3-projecten zijn in het Engels vertaald. De uitgaven kunnen worden gebruikt bij netwerkbijeenkomsten in Europees verband.
- In september 2019 vond in Boskoop de landelijke LEADER-dag plaats, waar 120 mensen aan deelnamen. De organisatie lag in handen van de provincie Zuid-Holland, de LEADER-gebieden Holland Rijnland en Polders met Waarden en het Regiebureau POP. Er was gelegenheid tot projectbezoek, het bijwonen van een workshop en een paneldiscussie over LEADER in het nieuwe GLB.

Netwerkonferentie POP3 2019 'Wat een boer niet kent, weet 'ie niet' in de Veerensmederij in Amersfoort.

- In het [overzicht met POP3-projecten](#) zijn eind 2019 180 innovatieprojecten opgenomen, met inhoudelijke informatie en contactgegevens. De database is te vinden op de website van Netwerk Platteland. Ook zijn links aangebracht naar de waterprojecten van het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer.

- In april 2019 organiseerde de European Network Rural Development (ENRD) de conferentie networX om het 10-jarig bestaan van het Europese netwerk platteland te vieren. Op het spotlightpodium aldaar vertelde de voorzitter van BoerenNatuur, Alex Datema, het verhaal over de Nederlandse aanpak van agrarisch natuurbeheer met collectieven, die uniek is in Europa. Om zijn verhaal kracht bij te zetten heeft een sneltekenaar in opdracht van het Regiebureau POP illustraties gemaakt.
- Voor de Rural Inspiration Award diende het Regiebureau 3 Nederlandse projecten in bij de ENRD. Kipster was een van

de 176 genomineerden voor die prijs, die tijdens networX werd uitgereikt. Kipster won niet, maar hoorde bij de 5 finalisten in de categorie 'Improving competitiveness'.

- In november 2019 vond de jaarlijkse nationale netwerkconferentie met als thema 'Wat een boer niet weet, kent 'ie niet' over kennisdelen op het boerenerf. Met 190 bezoekers die de conferentie gemiddeld waardeerden met een 8 was de bijeenkomst een succes.

Kipster genomineerd voor de Rural Inspiration Awards 2019.
Eigenaar Ruud Zanders achterste rij, vijfde van links. (foto's: ENRD)

Illustraties over agrarisch natuurbeheer in Nederland van Jefta Bade bij het verhaal van Alex Datema op de Europese conferentie networX. De grutto is onze nationale vogel en staat aan de top van de voedselketen. Als het niet goed gaat met de grutto, dan is er ook wat aan de hand met het grasland en met de bodem.

Colofon

Uitgave

Regiebureau POP

Foto's

Phil Nijhuis – pagina 37 t/m 41

Jarno Kraayvanger – pagina 8 t/m 11

Paul Tolenaar – pagina 31 t/m 34

Mark Schuurman – pagina 25 t/m 28

Interviews

Roza tekst, Corianne Roza –
pagina 19 t/m 22

Boerentaal, Janet Beekman –
pagina 37 t/m 41

Vormgeving

Xerox/Osage

Publicatiedatum

Augustus 2020

Websites

[Regiebureau POP](#)

[Netwerk Platteland](#)

Contact

Regiebureau POP

088-041 4501

Postadres

Regiebureau POP

Postbus 2755

3500 GT Utrecht

Europees Landbouwfonds voor
Plattelandontwikkeling:
Europa investeert in zijn platteland

Fruitzak
groot

€3,00

bio
katoen

Fruitzak
medium

€2,50

bio
katoen

